

ПРОБЛЕМИ РОЗРОБЛЕННЯ ТА АПРОБАЦІЇ СУЧАСНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ПОЛІТИКО- ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

УДК 316.6:159.923-054.7

DOI <https://doi.org/10.33120/popp-Vol14-Year2023-146>

Каніболоцька Марія Сергіївна

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник
відділу психології спілкування,

Інститут соціальної та політичної психології НАПН України,
м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-3608-3958>

mariakanib@gmail.com

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЧУТТЯ ПРИЧЕТНОСТІ

Актуальність. Інтерес до вивчення почуття причетності зростає останнім часом у зв'язку з тим, що в умовах повномасштабного воєнного вторгнення Росії на територію України багато громадян перемістилося або в межах самої країни, або виїхало за кордон. Громадяни, які вимушено покинули свою країну, відмовилися від налагодженого життя, відчуваються роз'єднаними зі своєю спільнотою, з одного боку, а з другого – постали перед необхідністю болочої та неминучої інтеграції в нове суспільство. Для того щоб повернути собі почуття причетності, вони намагаються долучатися до спільних справ, проявляють готовність щось робити на користь загалу, прагнуть відновити звичні зв'язки з групою, яку вони покинули. У зв'язку з тим, що наразі психологія не має науково обґрунтованого інструментарію вивчення почуття причетності, ми вирішили зробити огляд наявних зарубіжних методик, предметом аналізу яких є саме почуття причетності.

Метою статті є теоретичний аналіз психологічного інструментарію дослідження почуття причетності суб'єкта.

Методологія: теоретико-порівняльний аналіз психологічного інструментарію дослідження почуття причетності суб'єкта.

За результатами проведеного дослідження перекладено на українську мову та проаналізовано п'ять психологічних методик, а саме: опитувальник почуття причетності «SOBI»; шкалу соціального зв'язку; загальну шкалу причетності; індекс зв'язку зі спільнотою, індекс залученості сім'ї до школи;

короткий опитувальник «Почуття причетності в складних життєвих обставинах». Встановлено, що чотири вищепредставлені інструменти спрямовані на дослідження почуття причетності особи, яка перебуває у звичайних умовах, тоді як опитувальник «CSBS» розкриває особливості причетності суб'єкта, який перебуває в складних життєвих обставинах, таких, наприклад, як вимушена еміграція або тимчасовий прихисток.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в адаптації психологічного інструментарію для подальшого використання на українській вибірці, а також проведення порівняльного аналізу почуття причетності внутрішньо переміщених осіб і тих, хто знайшов тимчасовий прихисток в інших країнах унаслідок війни в Україні.

Ключові слова: емоційний зв'язок; почуття причетності; почуття спільності; соціальні зв'язки; суб'єктивне благополуччя.

Mariia S. Kanibolotska,

Ph. D. in Social Psychology, Senior Researcher

Department of psychology of communication,

Institute of Social and Political Psychology, NAES of Ukraine,

Kyiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-3608-3958>

mariakanib@gmail.com

THEORETICAL ANALYSIS OF INSTRUMENTS IN THE RESEARCH OF SENSE OF BELONGING

Introduction. Interest in the study of the sense of belonging has been growing recently because in the conditions of the full military invasion of Russia on the territory of Ukraine, many citizens either moved within the borders of the Motherland itself, or left abroad. Citizens, who left their country, gave up a settled life, began to feel disconnected from their community, on the one hand, and on the other – faced the need for painful and inevitable integration into a new society. In order to regain a sense of belonging, they try to get involved in common affairs, show a willingness to do something for the benefit of the community, and seek to restore familiar ties with the group they left. Because psychology currently lacks a scientifically based toolkit for studying the sense of belonging, we decided to review the existing foreign instruments, the subject of which is the sense of belonging itself.

The purpose of the article is a theoretical analysis of psychological instruments for researching the subject's sense of belonging.

Methods and methodology: theoretical and comparative analysis of psychological instruments for researching the subject's sense of belonging.

Results. Based on the of the conducted research, there were translated into Ukrainian and further analyzed five psychological methods, namely: the “SOBI” sense of belonging instrument; social connectedness scale; general belongingness scale; community connections index, index of family involvement in school; short

questionnaire “Challenged sense of belonging scale”. It is established that the four instruments presented above are aimed at researching the sense of belonging of a person who lives in normal conditions, while the questionnaire “CSBS” reveals the features of belonging of a subject who is in difficult life circumstances, such as, forced emigration.

Prospects for further research – in the adaptation of the psychological toolkit for further use on the Ukrainian sample, as well as conducting a comparative analysis of the sense of belonging of internally displaced people and those who found temporary shelter in other countries due to the war in Ukraine.

Keywords: emotional connection; sense of belonging; sense of community; social connections; subjective well-being.

Постановка проблеми. Потреба в причетності є фундаментальним бажанням людини формувати й підтримувати міцні міжособистісні стосунки, відчувати зв'язок з іншими, мати цінність для них. Почуття причетності, а також життєві виклики, що супроводжують прояв цього почуття в суб'єкта, привертають інтерес науковців. Актуальність цього напрямку дослідження зростає ще більше в умовах війни в Україні, вимушеного переселення українців за кордон та розриву їхніх звичних соціальних зв'язків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепт «причетність» досліджують науковці різних дисциплін, насамперед у соціології (Probyn, 1996; Davis, 2006), психології (Baumeister, & Leary, 1995; Hagerty, Lynch-Sauer & Patusky, 1992), і, навіть, у географії (Mackenzie, 2004). У межах кожної із цих дисциплін концепт «причетність» вивчають у контексті освітніх процесів, професійної ідентифікації, академічної успішності дітей, психічного здоров'я, сімейних зв'язків і стосунків, географічного місцезнаходження суб'єкта тощо. Зважаючи на широке дисциплінарне поле, у якому використовують концепт «причетність», актуалізується потреба в розробленні надійного та валідного інструментарію, завдяки якому можна більш глибоко дослідити цей концепт.

Загалом, як зазначають учені (Lukas, Jacobson, & Walther, 2021), коли йдеться про побудову інструментарію для дослідження причетності, слід спиратися на контекстний підхід. Адже різні контексти й умови, за яких виникає і розвивається в суб'єкта це почуття, накладають потім відбиток на те, як проявляється причетність. На сьогодні в зарубіжній психології накопичено достатньо методик та опитувальників, за якими можна дослідити почуття причетності в різних контекстах. Однак українські вчені досі не приділяли цьому питанню належної уваги, що, власне, і спонукало нас здійснити теоретичний огляд наявного зарубіжного інструментарію для подальшого емпіричного дослідження конструкта «почуття причетності».

Мета статті – теоретичний аналіз психологічного інструментарію дослідження почуття причетності суб'єкта.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш ніж перейти до аналізу психологічного інструментарію, вважаємо за потрібне навести характеристики самого конструкта «почуття причетності»:

- він виходить за межі національної та культурної ідентичності, тобто є наскрізним і властивий усім суб'єктам;
- його прояв залежить від контексту і соціального досвіду суб'єкта;
- характеризується динамічністю емоційних процесів.

Проведений теоретичний аналіз зарубіжних джерел дав підстави виокремити відповідний методичний інструментарій, за допомогою якого вчені найчастіше вивчають концепт «причетність» у різних площинах:

1) опитувальник почуття причетності «SOBI», з англійської – «Sense of Belonging Instrument», який розробили Б. Хагерті і К. Патуски (Hagerty, & Patusky, 1995);

2) шкала соціального зв'язку, з англійської – «Social connectedness scale» (Lee, & Robbins, 1995);

3) загальна шкала причетності, з англійської – «General belongingness scale» (GBS) (Malone, Pillow, & Osman, 2012);

4) індекс зв'язку зі спільнотою, з англійської – «Community Connections Index» (Mancini et al., 2018) та індекс залученості сім'ї до школи Гувера-Демпси та Сендлера (Hoover-Dempsey, & Sandler, 2005);

5) короткий опитувальник «Почуття причетності в складних життєвих обставинах», з англійської – «Challenged Sense of Belonging Scale» (CSBS) (Lukas, Jacobson, Walther, & Hahn, 2021).

Перші чотири інструменти цього переліку спрямовані на дослідження причетності у звичайних умовах, але поза увагою залишаються емоції та життєвий досвід суб'єкта. Тоді як опитувальник «CSBS» дає змогу з'ясувати особливості причетності суб'єкта, який перебуває саме в нових і складних життєвих обставинах. Концептуальні та змістові засади опитувальника «CSBS» ми розкриємо далі, а наразі пропонуємо ознайомитися з опитувальником почуття причетності «SOBI» (Hagerty, & Patusky, 1995), який став основою для побудови таких психологічних інструментів дослідження почуття причетності.

1. Опитувальник почуття причетності «SOBI»

Автори опитувальника «SOBI» Б. Хагерті і К. Патуски стверджують, що почуття причетності являє собою унікальну концепцію психічного здоров'я, яка відрізняється від більш популярних свого часу концепцій самотності, відчуженості і соціальної підтримки. Учені вважають, що почуття причетності слід розуміти через «досвід особистої

участі в системі або оточенні, завдяки чому суб'єкт почувається невід'ємною частиною цієї системи чи середовища» (Hagerty, 1992, p. 173). Вони виокремили два визначальні складники почуття причетності:

- ціннісна участь, або досвід відчуття суб'єктом, що його цінують, відчувають у ньому потребу або приймають його, і
- відповідність, сприйняття того, що характеристики суб'єкта відповідають системі або середовищу. Це теоретичне підґрунтя забезпечило концептуальну основу для розроблення опитувальника почуття причетності «SOBI».

Отже, опитувальник почуття причетності «SOBI» являє собою психологічний інструмент, що складається з 27 пунктів і розподіляється на дві шкали. Шкала SOBI-P містить два параметри: ціннісну участь та відповідність середовищу, а шкала SOBI-A – антецеденти, або попередники почуттю причетності (те, що викликає бажання та здатність розвивати почуття причетності у суб'єкта). Шкала SOBI-P містить 18 пунктів, середнє значення за 4-бальною шкалою Лейкерта становить 55,54. Шкала SOBI-A складається з дев'яти пунктів; середнє значення тут становить 28,04. Достовірність змісту опитувальника оцінювала група експертів, внутрішню валідність і надійність перевіряли за допомогою серії повторних досліджень на трьох вибірках: студенти місцевих коледжів, пацієнти, які лікуються від депресії, та римо-католицькі черниці. Коефіцієнт внутрішньої узгодженості $\alpha > 0,94$. Змістове наповнення опитувальника почуття причетності «SOBI» представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Зміст опитувальника почуття причетності «SOBI»

Шкала SOBI-P	Шкала SOBI-A
Змінні	
1. Іноді я розмірковую, чи дійсно я відповідаю своєму середовищу.	2. Важливо, щоб тебе цінували інші.
3. Я не впевнений/-на, що відповідаю своїм друзям, їхньому оточенню.	4. Я відчував/-ла, що мене цінували, але це в минулому.
5. Вважаю себе невдахою.	6. Мені важливо, щоб я підходив.
7. Люди мене приймають.	9. У мене є важливі якості.
8. Я відчуваю себе частиною цілого.	12. Я працюють над тим, щоб відповідати.
10. Те, що я пропоную, цінує оточення.	14. Я хочу бути частиною подій навколо себе.

Шкала SOBI-P	Шкала SOBI-A
Змінні	
11. Я відчуваю себе аутсайдером.	17. Мені важливо, щоб мою думку цінували.
13. Мені нема місця в цьому світі.	21. Інші визнають мої сильні сторони.
15. Якби я зникнув на кілька днів, ніхто б цього не помітив.	26. Я хочу зробити себе відповідним/-ю своєму оточенню.
16. Я належу до мейнстріму суспільства.	
18. Я радше споглядаю життя, а не беру в ньому участь.	
19. Ніхто не прийде на мій похорон.	
20. Відчуваю себе безталанним.	
22. Мені нічого не підходить.	
23. Минуле і досвід людини – це різні речі.	
24. Це нормально – не бачитися з друзями і не дзвонити їм.	
25. Іноді я стою осторонь від важливих подій.	
27. Мене не цінують, я не важливий.	

2. Шкала соціального зв'язку

Наступним інструментом, яким вимірюють почуття причетності, є шкала соціального зв'язку. Ця шкала оцінює ступінь того, наскільки суб'єкт відчуває зв'язок з іншими в межах свого безпосереднього оточення. Цільова аудиторія – старшокласники віком від 14 до 18 років. Цей інструмент не містить субшкал. Скорочений перелік запитань наведено в таблиці 2. Шкала соціального зв'язку складається з 20 пунктів, бали у відповідях розподіляються за шкалою Лейкерта від 1 (абсолютно не погоджуюся) до 6 (цілковито погоджуюся). Пункти опитувальника з негативним значенням мають зворотний спосіб кодування. Бали підсумовуються; що вищий бал, то сильніший зв'язок з оточенням. Шкала соціального зв'язку має високу надійність (внутрішня узгодженість $\alpha > 0,92$).

Таблиця 2

Зміст шкали соціального зв'язку

Перелік тверджень	Оцінювання тверджень (1 – абсолютно не погоджуюся 6 – цілковито погоджуюся)					
	1	2	3	4	5	6
1. Я почуваюся відірваним від навколишнього світу.	1	2	3	4	5	6
2. Я не відчуваю справжню причетність навіть до людей, які мене оточують.	1	2	3	4	5	6
3. Я почуваюся байдужим.	1	2	3	4	5	6
4. Я не маю відчуття єднання зі своїми однолітками.	1	2	3	4	5	6
5. Я не відчуваю, що пов'язаний із кимось.	1	2	3	4	5	6
6. Я ловлю себе на думці, що втрачаю почуття зв'язку із суспільством.	1	2	3	4	5	6
7. Навіть серед моїх друзів немає почуття братерства/сестринства.	1	2	3	4	5	6
8. Я не відчуваю, що взаємодію з кимось.	1	2	3	4	5	6

3. Загальна шкала причетності

За основу загальної шкали причетності (з англійської – General belongingness scale, GBS) взято аналіз першоджерел щодо ключових слів, фраз, тем, пов'язаних із «причетністю», для створення пулу із 30 запитань, де 14 пунктів були позитивні та 16 – негативні (Malone, Pillow, & Osman, 2012). Група аспірантів перевірила ці твердження на чіткість, стислість і зрозумілість відповідно до предмета дослідження. Процедура подальшої факторизації змінних дала змогу залишити лише ті 12 тверджень, які мали найбільше навантаження і відповідали низці інших важливих емпіричних критеріїв. Валідність інструменту була високою – коефіцієнт альфа $\alpha > 0,95$. Пункти оцінювалися за допомогою 7-бальної шкали Лейкерта в діапазоні від «абсолютно не погоджуюся» до «цілковито погоджуюся». (Перелік запитань наведено в таблиці 3).

Таблиця 3

Зміст загальної шкали причетності

Перелік тверджень	Оцінювання тверджень, де 1 (абсолютно не погоджуюся) 7 (цілковито погоджуюся) * відмічено твердження, які мають зворотній спосіб кодування						
	1	2	3	4	5	6	7
1. Я відчуваю свою причетність, коли я поряд з іншими людьми.	1	2	3	4	5	6	7
2. Я маю міцні стосунки з родиною і друзями.	1	2	3	4	5	6	7
3. Я почуваюся аутсайдером.*	1	2	3	4	5	6	7
4. Мені здається, ніби людям байдуже до мене. *	1	2	3	4	5	6	7
5. Я відчуваю себе прийнятим іншими.	1	2	3	4	5	6	7
6. Я відчуваю відстороненість особливо в період сезонних відпусток, коли всі роз'їжджаються*	1	2	3	4	5	6	7
7. Я почуваюся відірваним від усього світу*	1	2	3	4	5	6	7
8. Я відчуваю свою причетність.	1	2	3	4	5	6	7
9. Коли поряд зі мною інші люди, я почуваюся зайвим*	1	2	3	4	5	6	7
10. За спільним столом для мене завжди знайдеться місце.	1	2	3	4	5	6	7
11. Я відчуваю зв'язок з іншими.	1	2	3	4	5	6	7
12. Друзі і родина не залучають мене до спільних справ*	1	2	3	4	5	6	7

Крім цього, автори опитувальника «GBS» Г. Мелоуні, Д. Піллоу та А. Осман перевірили, чи є зв'язок причетності з показниками опитувальника «Велика п'ятірка». За їхніми результатами, особи з високим рівнем екстраверсії та поступливості, з огляду на їхню схильність до підтримки позитивних міжособистісних і соціальних взаємин, мають також високий прояв почуття причетності. І навпаки:

досліджувани з високим рівнем нейротизму і такими негативним почуттями, як тривожність, депресія, вразливість, мають низький рівень почуття причетності. Отже, результати цього дослідження відбивають наявність прямого позитивного зв'язку між тенденцією до успішної соціальної взаємодії суб'єкта і високим показником почуття причетності.

4. Індекс зв'язку зі спільнотою та індекс залученості сім'ї до школи

Відповідно до теорії сімейних систем (Cox, & Paley, 1997; Minuchin, 1974), адаптацію дитини до освітнього середовища можна розглядати в контексті її причетності до сімейної системи, а також у контексті взаємних впливів у межах сімейних підсистем. У сімейній системі причетність означає почуття залученості в усі домашні справи, взаєморозуміння, задоволення від спільних занять, бажання проводити час разом. Високе почуття сімейної причетності захищає підлітків від емоційного стресу, злочинності, залежності та академічних проблем, водночас сприяє задоволеності життям та майбутньою професією. Низький рівень причетності до однолітків через відстороненість від груп або слабе членство в таких групах, коли в підлітка немає близьких дружніх стосунків – усе це може призводити до самотності та проблем із поведінкою.

Причетність до шкільного контексту також тісно пов'язана із психологічним благополуччям та академічними успіхами. Громада і сусідство також можуть надавати підліткам важливі екологічні ресурси під кутом зору причетності. Відчутна підтримка сусідів, зокрема, позитивно пов'язана із задоволеністю підлітків своїм життям.

Є думка, що чим більше буде соціальних контекстів, до яких суб'єкт відчуватиме причетність, тим більше шансів, що він матиме позитивні академічні показники та відчуватиме суб'єктивне благополуччя (Baumeister, & Leary, 1995). Дехто з дослідників дотримується «гіпотези заміщення»: якщо немає зв'язку в межах одного контексту, це може бути компенсовано міцними зв'язками в межах інших контекстів (Malone, & Pillow, 2012). Тобто міцний зв'язок з будь-яким контекстом сам по собі може бути захисним фактором, буферувати наслідки низької причетності в іншому контексті.

Негативні сімейні процеси, які, наприклад, часто супроводжують розлучення батьків, можуть (принаймні тимчасово) послаблювати у дітей почуття сімейної причетності. Зокрема, погіршувати або порушувати контакт з одним або обома батьками, що негативно відображається на академічній успішності дитини. Тому важливо розуміти, чи може і як саме позасімейне соціальне середовище позитивно, потенційно компенсувальним чином впливати на адаптацію дітей.

Під час досліджень відчуття зв'язку сім'ї зі шкільною спільнотою дитини вимірювали за допомогою «Індексу зв'язку зі спільнотою». Внутрішня узгодженість цього інструменту була високою ($\alpha=0,92$), тому відповіді було об'єднано і створено загальний рейтинг сімейного зв'язку зі спільнотою школи, діапазон якого від 14 до 56 балів. Цей інструмент складався із 14 запитань, відповіді оцінювалися згідно зі шкалою Лейкерта від 1 – «ніколи» до 4 – «часто». Запитання, наприклад, були такими:

– Чи відчуваєте Ви свою причетність до шкільного життя Вашої дитини?

– Чи можете Ви обговорити проблеми чи труднощі Вашої дитини з батьками чи вчителями шкільної спільноти, до якої належить Ваша дитина?

Такий показник, як участь сім'ї в навчальному процесі дитини, ми вимірювали за допомогою Індексу залученості до школи Гувера-Демпси і Сендлера (Hoover-Dempsey, & Sandler, 2005). Учасники відповідали на набір із шести запитань, які стосувалися рівня їхньої участі в шкільному житті дитини. Для відповідей використовувалася шкала Лейкерта від 1 – «ніколи» до 6 – «майже щодня». Індекс вимірював рівень участі батьків у таких подіях, як конференції для батьків/вихователів і вчителів, волонтерство, відвідування спеціальних заходів, дня відкритих дверей. Внутрішня узгодженість цього психологічного інструменту була помірно високою ($\alpha = 0,792$), тому відповіді об'єднали для створення загального рейтингу участі сім'ї (у діапазоні від 6 до 36 балів).

У дослідженнях щодо психічного стану мігрантів трапляється також посилення на концепт «почуття причетності». Для переміщених осіб і біженців зокрема раптове і вимушене порушення звичних обставин життя може призвести до «відключення» від звичних об'єктів/суб'єктів причетності. Крізь призму концепту «почуття причетності» наразі досліджують психічні та емоційні проблеми, з якими стикаються мігранти у своїй боротьбі за соціальну і культурну (пере)орієнтацію.

5. Шкала «Почуття причетності в складних життєвих обставинах»

У контексті вивчення міграційних проблем група зарубіжних учених (Lukas, Jacobsen, & Walther, 2021) створила інструмент для вимірювання почуття причетності в умовах життєвих викликів, пов'язаних з міграцією в іншу країну. Науковці виокремили ключові параметри причетності: зв'язок, участь, ідентифікацію та конгруентність, згідно з якими було створено коротку шкалу «Почуття причетності в складних життєвих обставинах». Достовірність цього інструменту науково перевірено на багатомовній рандомній вибірці, яку склали

3783 дорослі біженці – представники різних за національним і культурним походженням спільнот, які на момент дослідження перебували в Німеччині. Відповіді учасники надавали згідно зі шкалою Лейкерта (від 1 до 5 балів). Змістове наповнення шкали «Почуття причетності в складних життєвих обставинах» наведено в таблиці 4.

Таблиця 4

Зміст шкали «Почуття причетності в складних життєвих обставинах»

Структурні параметри почуття причетності	Змінні шкали «Почуття причетності в складних життєвих обставинах»
Ідентифікація	Мене турбує відчуття, що в цьому світі для мене немає місця.
Участь	Я не відчуваю, що взаємодію з кимось або з якоюсь групою.
Конгруентність	Я відчуваю, що наче розриваюся між світами.
Зв'язок	Я відчуваюся відірваним від оточення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Здійснено переклад на українську мову зарубіжних психологічних методик, предметом дослідження яких є почуття причетності. Проведено теоретичний аналіз та узагальнення зарубіжного досвіду щодо використання психологічного інструментарію дослідження почуття причетності суб'єкта в різних площинах: як показник суб'єктивного благополуччя та сили зв'язку старшокласників з оточенням під час навчання у школі, як критерій соціалізації суб'єкта та його успішної інтеграції в нове середовище в контексті міграційних процесів. Уточнено структуру почуття причетності та його значення в адаптації до нових соціальних і культурних умов сімей, які шукають тимчасовий прихисток в інших країнах. Зокрема, визначено структурні параметри почуття причетності осіб, які опинилися в складних життєвих обставинах: ідентифікація, участь, конгруентність, зв'язок. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в адаптації психологічного інструментарію для подальшого використання на українській вибірці, а також проведення порівняльного аналізу почуття причетності внутрішньо переміщених осіб і тих, хто знайшов тимчасовий прихисток в інших країнах унаслідок війни в Україні.

Список використаних джерел

Baumeister, R., & Leary, M. (1995). The Need to Belong: Desire for Interpersonal Attachments as a Fundamental Human Motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497–529. DOI:10.1037/0033-2909.117.3.497

Cox, M. J., & Paley, B. (1997). Families as systems. *Annual Review of Psychology*, 48, 243–267. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.48.1.243>

Davis-Yuval, N. (2006). Belonging and the politics of belonging. *Patterns of Prejudice*, 40 (3), 197–214. DOI: 10.1080/00313220600769331

Hagerty, B. M. et al. (1992). Sense of belonging: A vital mental health concept. *Archives of Psychiatric Nursing*, 6(3), 172–177. [https://doi.org/10.1016/0883-9417\(92\)90028-H](https://doi.org/10.1016/0883-9417(92)90028-H)

Hoover-Dempsey, K. et al. (2005). Why Do Parents Become Involved? Research Findings and Implications. *The Elementary School Journal*, 106(2), 105–130. <https://doi.org/10.1086/499194>

Lee, R. M., & Robbins, S. B. (1995). Measuring belongingness: The Social Connectedness and the Social Assurance scales. *Journal of Counseling Psychology*, 42(2), 232–241. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.42.2.232>

Lukas, M. et al. (2021). The Challenged Sense of Belonging Scale (CSBS) – a validation study in English, Arabic, and Farsi/Dari among refugees and asylum seekers in Germany. *Measurement Instruments for the Social Sciences*, 2–16. <https://doi.org/10.1186/s42409-021-00021-y>

Mackenzie, A. F. (2004). Place and the art of belonging. *Cultural Geographies*, 11(2), 115–137. <https://doi.org/10.1191/1474474004eu295oa>

Malone, G. P., Pillow, D. R., & Osman, A. (2012). General Belongingness Scale (GBS). *Personality and Individual Differences*, 52(3), 311–316 <https://doi.org/10.1016/j.paid.2011.10.027>

Mancini, J. A., O'Neal, C. W., & Mallette, J. K. (2018). The Importance of Parents' Community Connections for Adolescent Well-being: An Examination of Military Families. *Community psychology*, 61(1-2), 204–207. <https://doi.org/10.1002/ajcp.12222>

Minuchin, S.M., & Pillow, D. (1974). *Family Healing: Strategies for Hope and Understanding*. E-book: Everand.

Probyn, E. (1996). *Outside Belongings* (1996). London/New York: Routledge.

References

Baumeister, R., & Leary, M. (1995). The Need to Belong: Desire for Interpersonal Attachments as a Fundamental Human Motivation. *Psychological Bulletin*. 117(3). 497–529 DOI:10.1037/0033-2909.117.3.497. (in English)

Cox, M. J., & Paley, B. (1997). Families as systems. *Annual Review of Psychology*, 48, 243–267. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.48.1.243>. (in English)

Davis-Yuval, N. (2006) Belonging and the politics of belonging. *Patterns of Prejudice*, 40 (3), 197–214, DOI: 10.1080/00313220600769331. (in English)

Hagerty, B. M. et al. (1992). Sense of belonging: A vital mental health concept. *Archives of Psychiatric Nursing*, 6(3), 172–177. [https://doi.org/10.1016/0883-9417\(92\)90028-H](https://doi.org/10.1016/0883-9417(92)90028-H). (in English)

Hoover-Dempsey, K. et al. (2005). Why Do Parents Become Involved? Research Findings and Implications. *The Elementary School Journal*, 106(2), 105–130. <https://doi.org/10.1086/499194>. (in English)

Lee, R. M., & Robbins, S. B. (1995). Measuring belongingness: The Social Connectedness and the Social Assurance scales. *Journal of Counseling Psychology*, 42(2), 232–241. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.42.2.232>. (in English)

Lukas, M. et al. (2021). The Challenged Sense of Belonging Scale (CSBS) – a validation study in English, Arabic, and Farsi/Dari among refugees and asylum seekers in Germany. *Measurement Instruments for the Social Sciences*, 2–16. <https://doi.org/10.1186/s42409-021-00021-y>. (in English)

Mackenzie, A. F. (2004). Place and the art of belonging. *Cultural Geographies*, 11(2), 115–137. <https://doi.org/10.1191/1474474004eu295oa>. (in English)

Malone, G. P., Pillow, D. R., & Osman, A. (2012). General Belongingness Scale (GBS). *Personality and Individual Differences*, 52(3), 311–316 <https://doi.org/10.1016/j.paid.2011.10.027>. (in English)

[Mancini, J. A., O'Neal, C. W., & Mallette, J. K. \(2018\).](#) The Importance of Parents' Community Connections for Adolescent Well-being: An Examination of Military Families. *Community psychology*, 61(1-2), 204–207. <https://doi.org/10.1002/ajcp.12222>. (in English)

Minuchin, S.M., & Pillow, D. (1974). *Family Healing: Strategies for Hope and Understanding*. E-book: Everand. (in English)

Probyn, E. (1996). *Outside Belongings* London/New York: Routledge. (in English)